

ਫਲਾਇੰਗ ਸਿੱਖ-ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ

ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦਾ ਸਰਬੋਤਮ ਐਥਲੀਟ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਉਸ ਨੂੰ ਉੱਡਣਾ ਸਿੱਖ, ਕੋਈ ਦੌੜ ਦਾ ਬਾਹਸ਼ਾਹ ਤੇ ਕੋਈ ਟਰੈਕ ਦਾ ਵਾਵਰੋਲਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਉਹ ਦੌੜਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਟਰੈਕ ਵਿੱਚ ਹਨੇਰੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਕਾਇਮ ਕੀਤੇ ਕੌਮੀ ਰਿਕਾਰਡ ਚੌਤੀ ਸਾਲ ਬੀਤ ਜਾਣ 'ਤੇ ਵੀ ਕਾਇਮ ਹਨ। ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ 'ਚ ਕੋਈ ਵੀ ਭਾਰਤੀ ਦੌੜਾਕ ਉਸਦਾ ਕੌਮੀ ਰਿਕਾਰਡ ਨਹੀਂ ਤੋੜ ਸਕਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਐਲਾਨ ਵੀ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹਦੇ ਜਿਊਂਦੇ ਜੀਅ ਜੇ ਕੋਈ ਭਾਰਤੀ ਐਥਲੀਟ ਉਹਦਾ ਚਾਰ ਸੌ ਮੀਟਰ ਜਾਂ ਦੋ ਸੌ ਮੀਟਰ ਦੌੜ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਤੋੜ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਜੇਬ 'ਚੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਰੁਪਏ ਇਨਾਮ ਦੇਵੇਗਾ।

ਪੰਜਾਹਵਿਆਂ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਕੁੱਲ ਦੁਨੀਆਂ 'ਚ 'ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ-ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ' ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਓਦੋਂ ਉਹ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸੱਤਰ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੀਆਂ ਦੌੜਾਂ ਦੌੜਿਆ। ਸਿਖਰ ਦੇ ਬਿਆਸੀ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ 'ਚੋਂ ਉਨਾਸੀ ਵਾਰ ਉਹਨੂੰ ਜਿੱਤ ਨਸੀਬ ਹੋਈ। ਉਹਨੂੰ ਜਗਤ-ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਤੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਮੀਲ ਦੌੜਨ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਦੌੜ-ਦੌੜ ਉਹਨੇ ਟਰੈਕ ਘਸਾ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਉਹਦੀਆਂ ਫੁਰਤੀਲੀਆਂ ਜੰਘਾਂ ਸਾਹਵੇਂ ਤਾਂ ਧਰਤੀ ਦਾ ਗੇੜਾ ਵੀ ਤੁੱਛ ਸੀ।

ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਜਨਮ-ਮਿਤੀ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਤਾ। ਉਹ ਖੁਦ ਏਨਾ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਦਾ ਬਚਪਨ ਪੱਛਮੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੁਜ਼ਫ਼ਰਗੜ੍ਹ ਵਿੱਚ ਕੋਟ ਅੱਦੂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪਿੰਡ ਗੋਬਿੰਦਪੁਰਾ 'ਚ ਬੀਤਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਪੰਜ ਭਾਈ ਸਨ ਤੇ ਤਿੰਨ ਭੈਣਾਂ। ਆਮ ਕਿਸਾਨ ਘਰਾਂ ਵਾਂਗ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦੋ ਕੱਚੇ ਕੋਠੇ ਸਨ। ਇੱਕ ਵਿਚ ਡੰਗਰ ਬੱਝਦੇ ਤੇ ਦੂਜੇ ਵਿੱਚ ਉਹ ਆਪ ਸੌਂਦੇ। ਪਿੰਡੋਂ ਪੰਜ ਛੇ ਮੀਲ ਦੂਰ ਉਹ ਨੰਗੇ ਪੈਰੀਂ ਪੜ੍ਹਨ ਜਾਂਦਾ। ਤਪਦੀਆਂ ਧੁੱਪਾਂ ਵਿੱਚ ਰੇਤਲੇ ਰਾਹਾਂ ਉੱਤੇ ਉਹਦੇ ਪੈਰ ਭੁੱਜਦੇ ਤਾਂ ਉਹ ਦੌੜਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਤੇ ਕਿਸੇ ਕਿੱਕਰੀ ਦੀ ਛਾਵੇਂ ਜਾ ਕੇ ਠੰਡੇ ਕਰਦਾ। ਠੰਡੀ ਛਾਂ ਦੀ ਤਾਪ ਵਿੱਚ ਉਹ ਦੌੜਾਂ, ਇਸ ਮਹਾਨ ਦੌੜਾਕ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਦੌੜਾਂ ਸਨ।

ਫੇਰ 1947 ਵਿੱਚ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਹੋ ਗਈ। ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਓਦੋਂ ਸੱਤਵੀਂ-ਅੱਠਵੀਂ 'ਚ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸੀ। ਉਹਦਾ ਵੱਡਾ ਭਾਈ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਮੁਲਤਾਨ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਲੁਟੇਰਿਆਂ ਨੇ ਘੇਰਾ ਪਾਇਆ ਤਾਂ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਫੌਜੀ ਦੀ ਮਦਦ ਲੈਣ ਲਈ ਲੁਕ ਕੇ ਮੁਲਤਾਨ ਨੂੰ ਗੱਡੀ ਚੜ੍ਹਿਆ। ਗੱਡੀ ਲਹੂ ਨਾਲ ਲਿੱਬੜੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਹ ਜ਼ਨਾਨੇ ਡੱਬੇ ਵਿੱਚ ਫੱਟੇ ਹੇਠਾਂ ਲੁਕਿਆ ਪਿਆ ਰਿਹਾ। ਅਚਾਨਕ ਔਰਤਾਂ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਲੁਕੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਵੇਖ ਲਿਆ ਤੇ ਜੇਬ-ਕਤਰਾ ਸਮਝ ਰੌਲਾ ਪਾਉਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਮਸ਼ੂਮ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਡੱਡਿਆਇਆ ਕਿ ਉਹ ਰੌਲਾ ਨਾ ਪਾਉਣ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਧਾੜਵੀਂ ਉਹਨੂੰ ਸਿੱਖ ਬੱਚਾ ਜਾਣ ਕੇ ਮਾਰ ਦੇਣਗੇ। ਜ਼ਨਾਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰੱਬੋਂ ਹੀ ਦਇਆ ਵੱਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਨਿਆਣੇ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਉੱਤੇ ਤਰਸ ਖਾ ਗਈਆਂ ਤੇ ਉਹਨੂੰ ਲੁਕਿਆ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤਾ। ਇਉਂ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਆਪਣਾ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਨਾਂ ਚਮਕਾਉਣ ਲਈ ਬਚ ਗਿਆ।

ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਭਰਜਾਈ ਨਾਲ ਮੁਲਤਾਨ ਤੋਂ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਆ ਗਿਆ। ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਕੱਢ ਲਿਆਉਣ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਸਾਰਾ ਗੋਬਿੰਦਪੁਰਾ ਅੱਗ ਦੀ ਭੇਂਟ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ, ਸਮੇਤ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਤੇ ਭੈਣ-ਭਾਈਆਂ ਦੇ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤੇ

ਗਏ। ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਵਿਆਹੀ ਹੋਈ ਭੈਣ ਆਪਣੇ ਸਹੁਰਿਆਂ ਨਾਲ ਬਚ ਕੇ ਆ ਸਕੀ ਜਾਂ ਵੱਡਾ ਭਾਈ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ।

ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਦੇ ਕੈਂਪ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਰੁਲਣ ਤੇ ਫੌਜੀਆਂ ਦੇ ਬੂਟ ਪਾਲਸ਼ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਦਿੱਲੀ ਆ ਗਿਆ। ਓਥੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ। ਉਹ ਦਿਨ ਬੜੀ ਬਿਪਤਾ ਦੇ ਸਨ। ਭੈਣ ਉਹਦੇ ਲਈ ਬੇਹੀ ਰੋਟੀ ਵੀ ਸਹੁਰਿਆਂ ਤੋਂ ਲੁਕਾ ਕੇ ਰੱਖਦੀ ਤੇ ਉਹ ਡੁੱਲ੍ਹਦੇ ਮਨ ਨਾਲ ਸੁੱਕੀ ਰੋਟੀ ਚੱਬ-ਚਿੱਬ ਕੇ ਖਾਂਦਾ। ਨਿੱਤ ਉਹਨੂੰ ਤਾਅਨੇ-ਮਿਹਣੇ ਸੁਣਨੇ ਪੈਂਦੇ। ਉਹਨੇ ਫੌਜ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਹੋਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਸਰੀਰੋਂ ਮਾੜਾ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਭਰਤੀ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਫਿਰ ਉਹ ਲਫ਼ੰਗਿਆਂ ਦੀ ਢਾਣੀ 'ਚ ਰਲ ਗਿਆ। ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਉਹਨੇ ਵੀ ਕਈ ਐਬ ਤੇ ਵੈਲ ਕੀਤੇ। ਇੱਕ ਦੋ ਥਾਈਂ ਚਾਕੂ ਵੀ ਚਲਾਏ। ਬਿਨ-ਟਿਕਟਾਂ ਸਫ਼ਰ ਕਰਦਿਆਂ ਸਜ਼ਾ ਵੀ ਕੱਟੀ। ਭੈਣ ਨੇ ਟੁੰਮਾਂ ਗਹਿਣੇ ਰੱਖ ਕੇ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਕਢਾਇਆ। ਉਹਦੇ ਵੱਡੇ ਭਾਈ ਨੇ ਫੌਜ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ, ਕਰਵਾਈਆਂ ਪਰ ਕਾਮਯਾਬੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ 1952 ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਮਿਲੀ। ਉਸ ਦਿਨ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਚਾਅ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਉਹਦੇ ਕਹਿਣ ਮੂਜ਼ਬ ਉਹਦਾ ਨਵਾਂ ਜੀਵਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ।

1953 ਵਿੱਚ ਉਹਨੂੰ ਦੌੜ-ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ। ਓਦੋਂ ਉਹਦੀ ਉਮਰ ਵੀਹ ਸਾਲ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਹੋਵੇਗੀ। ਯੂਰਪ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਐਥਲੀਟ ਵੀਹ ਬਾਈ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਸ਼ਿਖਰ ਛੂਹ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਸੋਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਪੰਦਰਾਂ-ਸੋਲਾਂ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਦੌੜ ਸਿਖਲਾਈ 'ਚ ਪਿਆ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੱਥੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਹਟਦਾ! ਪਰ ਉਹਨੂੰ ਤਾਂ ਅਜੇ ਤੱਕ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ 1953 'ਚ ਉਹਦੀ ਉਮਰ ਕਿੰਨੀ ਸੀ? ਇੱਕ ਮੁਲਾਕਾਤ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਉਹਦੀ ਜਨਮ ਤਾਰੀਖ਼ ਪੁੱਛੀ ਤਾਂ ਉਹਦਾ ਜਵਾਬ ਸੀ, “ਸੱਚੀ-ਮੁੱਚੀ ਦੀ ਜਾਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਾਲੀ?”

ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਦੋਵੇਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ।”

“ਸੱਚ ਪੁੱਛੋਂ ਤਾਂ ਸੱਚੀ-ਮੁੱਚੀ ਦਾ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਤਾ। ਮੇਰੀ ਮੇਮ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜੋਤਸ਼ੀ ਤੋਂ ਕੁੰਡਲੀ ਬਣਵਾਈ ਤਾਂ 1930 ਨਿਕਲਿਆ। ਪਰ ਮੇਰੇ ਪਾਸਪੋਰਟ 'ਤੇ 20 ਨਵੰਬਰ 1935 ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਹੈ।”

ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕੱਦ ਪੰਜ ਫੁੱਟ ਨੌਂ ਇੰਚ ਹੈ। ਜੁੱਸਾ ਦਰਮਿਆਨਾ ਪਤਲਾ। ਬੁੱਲ, ਮੋਟੇ, ਦੰਦ ਲੰਮੇ ਤੇ ਚਿਹਰਾ ਛਾਂਗਵਾਂ। ਉਂਗਲਾਂ ਕੁੜੀਆਂ ਵਰਗੀਆਂ ਹਨ, ਪਤਲੀਆਂ ਤੇ ਸੁਹਲ। ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਹੋਣ ਲਈ ਉਹਦੀ ਛਾਤੀ ਦਾ ਘੇਰਾ ਘੱਟ ਸੀ। ਭਰਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਉਹਦੀ ਮਿਣਤੀ ਕਰ ਕੇ ਪਿੱਛੇ ਮੋੜ ਦਿੰਦੇ! ਰੰਗਰੂਟੀ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਜੁਆਨਾਂ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਹੋਈਆਂ। ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਕਰਾਸ ਕੰਟਰੀ 'ਚੋਂ ਛੇਵੇਂ ਨੰਬਰ 'ਤੇ ਆਇਆ। ਫਿਰ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ, ‘ਚਾਰ ਸੌ ਮੀਟਰ ਦੌੜ ਲਏਂਗਾ?’

ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, “ਚਾਰ ਸੌ ਮੀਟਰ ਕਿੰਨੀ ਹੁੰਦੀ ਐ?”

ਜਦੋਂ ਉਹਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ 400 ਮੀਟਰ ਟਰੈਕ ਦਾ ਇੱਕੋ ਚੱਕਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਕਿਹਾ, “ਇੱਕ ਚੱਕਰ ਛੱਡ ਮੈਂ ਦਸ ਚੱਕਰ ਲਾ ਸਕਦਾਂ।” ਫਿਰ ਉਸਤਾਦ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਇੱਕੋ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਦਸਾਂ ਚੱਕਰਾਂ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ੋਰ ਲਾ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਓਵੇਂ ਹੀ ਕੀਤਾ ਤੇ ਆਪਣੀ ਕੰਪਨੀ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੇ ਨੰਬਰ 'ਤੇ ਆ ਗਿਆ। ਸਮਾਂ ਸੀ ਇਕ ਮਿੰਟ ਤਿੰਨ ਸਕਿੰਟ। ਇਸ ਨਿੱਕੀ ਜਿੱਤ ਪਿੱਛੋਂ ਵੱਡੀਆਂ ਜਿੱਤਾਂ ਜਿੱਤਣ ਲਈ ਉਹਦਾ ਤਨ-ਮਨ ਅੰਗੜਾਈਆਂ ਲੈਣ ਲੱਗਾ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਉਹਦੇ ਸਾਥੀ ਸੌ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਅੱਖ ਬਚਾ ਕੇ ਉਹ ਫਿਰ ਦੌੜਨ ਨਿਕਲ ਪੈਂਦਾ। ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਵਿੱਚ ਮੀਲ, ਅੱਧਾ ਮੀਲ ਦੌੜਦਾ,

ਫੇਰ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ, ਫੇਰ ਦੌੜਦਾ, ਫੇਰ ਬੈਠਦਾ। ਉਹਨੂੰ ਕੋਈ ਸਾਇੰਟਿਫਿਕ ਸਿਖਲਾਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲ ਰਹੀ। ਜਦੋਂ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸੱਤਿਆ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਤੰਬੂ 'ਚ ਪਰਤ ਆਉਂਦਾ ਤੇ ਆਪਣੀ ਚਾਰਪਾਈ ਹੇਠਾਂ ਪਲੇਟ ਨਾਲ ਢੱਕੀ ਹੋਈ ਰੋਟੀ ਖਾ ਕੇ ਸੌਂ ਜਾਂਦਾ।

ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਉਹਦੀ ਦੌੜ ਤੇਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਗਈ, ਸਰੀਰ ਜ਼ੋਰ ਫੜਦਾ ਗਿਆ ਤੇ ਦਮ ਹੋਰ ਪੱਕਦਾ ਗਿਆ। ਆਪਣੀ ਪਲਟਣ ਦੇ ਦੌੜ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਮੁੱਚੀ ਫੌਜ ਦੇ ਦੌੜ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ 'ਚ ਉਹ ਪ੍ਰਥਮ ਆਉਣ ਲੱਗਾ। ਗਰਾਊਂਡ ਉਹਦੇ ਲਈ ਰੱਬ-ਘਰ ਬਣ ਗਿਆ ਤੇ ਦੌੜਨਾ ਨਿੱਤਨੇਮ। ਦੌੜਦਿਆਂ ਵਧੇਰੇ ਜ਼ੋਰ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਉਹ ਅਕਸਰ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਦੌੜ ਉਹਦਾ ਇਸ਼ਟ ਬਣੀ ਰਹੀ। ਉਹਨੇ ਆਪਣਾ ਸਭ ਕੁਝ ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਟ ਨੂੰ ਅਰਪਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

1956 ਵਿੱਚ ਮੈਲਬੋਰਨ ਦੀਆਂ ਓਲੰਪਿਕ ਖੇਡਾਂ ਲਈ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਭਾਰਤੀ ਟੀਮ ਵਿੱਚ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ। ਖੇਡਾਂ ਦੀ ਰੰਗ-ਬਰੰਗੀ ਤੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਅਸਲੀ ਪਤਾ ਉਹਨੂੰ ਮੈਲਬੋਰਨ ਜਾ ਕੇ ਹੀ ਲੱਗਾ। ਉਹ ਵੱਡਾ ਭਰਪੂਰ ਸਟੇਡੀਅਮ ਵੇਖ ਕੇ ਅਸਚਰਜ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਜੇਤੂਆਂ ਦਾ ਸ਼ਾਹੀ ਸਨਮਾਨ ਉਹਦੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਕੁਤਕੁਤਾੜੀਆਂ ਕੱਢਣ ਲੱਗਾ। ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਹੀਟਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹਾਰ ਗਿਆ ਪਰ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਲਈ ਨਵਾਂ ਉਤਸ਼ਾਹ ਲੈ ਕੇ ਮੁੜਿਆ। ਆਉਂਦਿਆਂ ਉਹ ਅਭਿਆਸ ਵਿੱਚ ਮਗਨ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਉਹਦੀ ਨਵੀਂ ਤਪੱਸਿਆ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਸਿਕੰਦਰਾਬਾਦ ਉਹਦਾ ਸੈਂਟਰ ਸੀ। ਫੌਜੀ ਬੈਰਕ ਤੇ ਗਰਾਊਂਡ ਉਹਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਸੀ। ਜਿੱਥੇ ਘੋਰ ਤਪੱਸਿਆ ਉਹਦਾ ਲਹੂ ਪੀਂਦੀ, ਚਿਹਰਾ ਜ਼ਰਦ ਕਰਦੀ ਤੇ ਉਨੀਂਦਰੇ ਮਾਰਦੀ, ਓਥੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜਿੱਤਾਂ ਜਿੱਤਣ ਦੀਆਂ ਸੁਨਹਿਰੀ ਘੜੀਆਂ ਦੀ ਤਾਂਘ ਵਿੱਚ ਇਹੋ ਤਪੱਸਿਆ ਉਹਨੂੰ ਗਗਨਾਂ ਦੇ ਪਰੀ ਮੰਡਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਵਾ ਦਿੰਦੀ। ਜਿੱਤਾਂ ਦੇ ਕੰਧਾੜੀਂ ਚੜ੍ਹਿਆ ਫਿਰ ਉਹ ਦੇਸ-ਪਰਦੇਸ ਘੁੰਮਣ ਲੱਗਾ। ਤੀਜੀਆਂ ਏਸ਼ੀਆਈ ਖੇਡਾਂ 1958 ਵਿੱਚ ਟੋਕੀਓ ਹੋਈਆਂ। ਓਥੇ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਸਭ ਤੋਂ ਤਕੜਾ ਐਥਲੀਟ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ। ਦੋ ਸੌ ਤੇ ਚਾਰ ਸੌ ਮੀਟਰ ਦੌੜਾਂ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੇ ਨਵੇਂ ਰਿਕਾਰਡ ਰੱਖੇ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਦੌੜਾਕ ਅਬਦੁਲ ਖਾਲਿਕ ਦੋ ਸੌ ਮੀਟਰ ਦੀ ਦੌੜ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਿਗਾਹ ਹੇਠ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਿਆਉਂਦਾ। ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਅਬਦੁਲ ਖਾਲਿਕ 'ਚੋਂ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਇਸ ਦੌੜ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਜਾਂਦਾ ਉਹਨੇ ਏਸ਼ੀਆ ਦਾ ਬੈਸਟ ਐਥਲੀਟ ਬਣ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਅਬਦੁਲ ਸੌ ਮੀਟਰ ਦੀ ਦੌੜ ਜਿੱਤ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਤੇ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਚਾਰ ਸੌ ਮੀਟਰ ਦੀ। ਦੋ ਸੌ ਮੀਟਰ ਦੀ ਦੌੜ ਉੱਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਲੱਗੀਆਂ ਸਨ। ਦੌੜ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਤਾਂ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਦਰਸ਼ਕ ਵੀ ਸੀਟਾਂ ਤੋਂ ਉਠ ਖੜੇ ਹੋਏ। ਟਰੈਕ ਦੀ ਸੇਧ ਉੱਤੇ ਆਏ ਤਾਂ ਦੋਵੇਂ ਦੌੜਾਕ ਬਰਾਬਰ ਬਰਾਬਰ ਉੱਡ ਰਹੇ ਸਨ। ਦੌੜ ਪੂਰੀ ਹੋਣ 'ਤੇ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਲੜਖੜਾ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ। ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਇੱਕੋ ਸਮੇਂ ਫੀਤੇ ਨੂੰ ਛੋਹਿਆ। ਕਾਫੀ ਦੇਰ ਨਤੀਜੇ ਦਾ ਐਲਾਨ ਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਦੌੜ ਦੇ ਅੰਤ ਦੀ ਫੋਟੋ ਵੇਖਣ ਉਪਰੰਤ ਐਲਾਨ ਹੋਇਆ - - ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਫ਼ਸਟ। ਸਾਰਾ ਸਟੇਡੀਅਮ ਹੱਲਾ ਸ਼ੇਰੀ ਵਿੱਚ ਗੂੰਜ ਉੱਠਿਆ। ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਹੰਝੂ ਵਹਿ ਨਿਕਲੇ। ਪੱਤਰ-ਪ੍ਰੇਰਕਾਂ ਨੇ ਉਹਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਝਰਮਟ ਪਾ ਲਏ ਤੇ ਕੈਮਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਜਗਣ-ਬੁਝਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਜਪਾਨੀ ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਚੁੰਮਣਾਂ ਤੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦੀਆਂ ਜੱਫੀਆਂ ਨੇ ਉਹ ਨੂੰ ਮਧੋਲ ਲਿਆ। ਡੌਰ-ਭੌਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ 'ਚ ਪੁੱਜਾ। ਉਹ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਇਆ। ਉਹਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗਹੁ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਭੁੱਜਦੇ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਰੇਤਲੇ ਰਾਹਾਂ ਉੱਤੇ ਠੰਡੀ ਛਾਂ ਵੱਲ ਦੌੜਦਾ, ਲਹੂ-ਲਿੱਬੜੀ ਗੱਡੀ ਵਿੱਚ ਲੁਕ ਕੇ ਸਫ਼ਰ ਕਰਦਾ, ਸ਼ਰਨਾਰਥੀ ਕੈਂਪਾਂ ਵਿੱਚ ਰੁਲਦਾ ਤੇ ਬੂਟ ਪਾਲਿਸ਼ ਕਰਦਾ, ਸੁੱਕੀ ਰੋਟੀ ਚਬੋਲ-ਚਬੋਲ ਕੇ ਖਾਂਦਾ, ਦੌੜਦਿਆਂ ਹਫ਼ ਕੇ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਉਹਨੇ ਅੱਖਾਂ ਮੁੰਦ ਲਈਆਂ। ਸਿਰ ਬਾਹਾਂ 'ਚ ਘੁੱਟ ਲਿਆ ਤੇ ਮੰਜੇ ਤੇ ਲੇਟ ਗਿਆ। ਜੋ ਗੱਲ ਖੁਆਬ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਉਹ ਹਕੀਕਤ ਬਣ ਗਈ ਸੀ। ਜਪਾਨ ਦਾ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ ਉਹਨੂੰ ਇਨਾਮ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ। “ਜਨ-ਗਨ-ਮਨ” ਗੂੰਜ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਦੁਨੀਆਂ 'ਚ ‘ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ, ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ’ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਜੂੜੇ ਵਾਲੇ ਐਥਲੀਟ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤਾਂ ਕੁੱਲ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ 'ਚ ਛਪ ਗਈਆਂ।

ਓਸੇ ਸਾਲ ਕਾਮਨਵੈਲਥ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਕਾਰਡਿਫ਼ ਵਿਖੇ ਹੋਈਆਂ। ਓਥੇ ਵੀ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਚਾਰ ਸੌ ਮੀਟਰ ਦੀ ਦੌੜ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਥਮ ਆਇਆ। ਮਲਕਾ ਬਰਤਾਨੀਆਂ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਨੇੜੇ ਹੋ ਕੇ ਵੇਖਿਆ। ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਜਦੋਂ ਦੁਬਾਰਾ ਇੰਗਲੈਂਡ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦੀ ਐਨ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬੱਘੀ ਸੜਕ ਉੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨੇੜੇ ਰੁਕਵਾ ਲਈ ਤੇ ਹੈਲੋ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਕਹਿ ਕੇ ਹਾਲ-ਚਾਲ ਪੁੱਛਿਆ। 1958 ਤੋਂ 60 ਤੱਕ ਉਹ ਏਨਾ ਘੁੰਮਿਆ ਕਿ ਵਤਨ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਗੇੜਾ ਮਾਰਨ ਨੂੰ ਵੀ ਤਰਸ ਜਾਂਦਾ। ਓਦੋਂ ਉਹਦਾ ਮੁੱਖ ਟਿਕਾਣਾ ਲੰਡਨ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਉਹ ਛੇਤੀ ਕੀਤੀਆਂ ਲੱਭਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਫਿਰ ਇੰਡੋ-ਪਾਕਿ-ਇਰਾਨ ਮੀਟ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਾਤ-ਭੂਮੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਲਾਹੌਰ ਤੇ ਮਿੰਟਗੁਮਰੀ ਹੋਈ। ਓਥੇ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਇੰਚਾਂ ਫੁੱਟਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਮੀਟਰਾਂ ਦੇ ਫ਼ਾਸਲੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਥਮ ਆਇਆ ਤਾਂ ਅਨਾਊਂਸਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਹ ਫ਼ਾਸਲਾ ਦੌੜ ਕੇ ਨਹੀਂ ਉੱਡ ਕੇ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ‘ਫ਼ਲਾਈਂਗ ਸਿੱਖ’ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।”

ਫਿਰ 1960 ਦਾ ਸਾਲ ਆਇਆ, ਓਲੰਪਿਕ ਖੇਡਾਂ ਦਾ ਸਾਲ। ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਾਰੀ ਤਿਆਰੀ ਏਸੇ ਲਈ ਸੀ। ਖੇਡਾਂ ਇਟਲੀ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਰੋਮ ਵਿੱਚ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਓਦੋਂ ਚਾਰ ਸੌ ਮੀਟਰ ਦੌੜ ਦਾ ਓਲੰਪਿਕ ਰਿਕਾਰਡ 45.9 ਸਕਿੰਟ ਸੀ। ਰੋਮ ਓਲੰਪਿਕ ਤੋਂ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਖੇਡਾਂ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਨੈਸ਼ਨਲ ਸਟੇਡੀਅਮ ਵਿੱਚ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਓਥੇ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਨੇ 400 ਮੀਟਰ ਦੀ ਦੌੜ 46.1 ਸਕਿੰਟ 'ਚ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਤੇ 200 ਮੀਟਰ ਦੀ 20.8 ਸਕਿੰਟ ਵਿੱਚ। ਦੋਵੇਂ ਦੌੜਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਦੇ ਐਥਲੀਟਾਂ ਲਈ ਵੰਗਾਰ ਬਣ ਗਏ ਸਨ।

ਰੋਮ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਯੂਰਪੀ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਦੌਰੇ ਸਮੇਂ ਜਰਮਨੀ 'ਚ ਉਹਨੇ ਵਿਸ਼ਵ ਚੈਂਪੀਅਨ ਕਾਫ਼ਮੈਨ ਨੂੰ ਹਰਾ ਦਿੱਤਾ। ਸਵੀਡਨ 'ਚ ਦੌੜਦਿਆਂ ਉਹਨੇ 400 ਮੀਟਰ ਦੌੜ ਓਲੰਪਿਕ ਰਿਕਾਰਡ ਜਿੱਤੇ ਸਮੇਂ ਯਾਨੀ 45.9 ਸਕਿੰਟ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਕਰ ਵਿਖਾਈ। ਪੈਰਿਸ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੇ 45.8 ਸਕਿੰਟ ਟਾਈਮ ਕੱਢਿਆ। ਉਹਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੋਰ ਪੱਕਾ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਓਲੰਪਿਕ ਜਿੱਤ ਲਵੇਗਾ। ਰੋਮ ਵਿੱਚ 400 ਮੀਟਰ ਦੀਆਂ ਗੇਟਾਂ ਜਿੱਤਦਾ ਉਹ ਸੈਮੀ-ਫਾਈਨਲ ਤੇ ਫਿਰ ਫਾਈਨਲ ਵਿੱਚ ਅਪੜ ਗਿਆ। ਫਾਈਨਲ ਦੌੜ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਬੇਚੈਨ ਰਿਹਾ। ਇਹ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੌੜਾਕ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਕਸਰ ਦਿਮਾਗੀ ਦੌੜ ਦੌੜਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਬੜੇ ਦੁਸ਼ਵਾਰ ਪਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਟੇਕ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਤੇ ਉਹ ਚੁੱਪ-ਗੜ੍ਹਪ ਘਾਇਲ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਮੌਕੇ ਸਿਆਣੇ ਕੋਚ ਆਪਣੇ ਪੱਠਿਆਂ ਦੀ ਮਨੋ-ਅਵਸਥਾ ਠੀਕ ਰੱਖਣ ਲਈ ਉਪਰਾਲੇ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਡੂੰਘੀਆਂ ਸੋਚਾਂ 'ਚੋਂ ਕੱਢਣ ਲਈ ਵੀ ਓਹੜ-ਪੋਹੜ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਉਹਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਬੰਨ੍ਹਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਡੋਲੇ ਨਾ, ਉਹਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਉਹਦਾ ਧਿਆਨ ਹੋਰਨਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਲ ਮੋੜਿਆ ਗਿਆ।

ਰੋਮ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦੌੜ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਨਿਗਾਹਾਂ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਉੱਪਰ ਸਨ। ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਜੂੜੇ ਤੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਦਰੀ ਜਾਂ ਪਾਦਰੀਆਂ ਜਿਹਾ ਕੋਈ ਧਰਮੀ ਬੰਦਾ ਸਮਝ ਰਹੇ ਸਨ। ਦੌੜ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਤਾਂ ਪਹਿਲੇ ਢਾਈ ਸੌ ਮੀਟਰ ਉਹ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ ਤੇ ਮੂਹਰੇ ਦੌੜਿਆ। ਅਚਾਨਕ ਉਸ ਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਹ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਹੱਕ 'ਚ ਲਹਿ ਗਿਆ ਤੇ ਉਹਦੇ ਕਦਮ ਢਿੱਲੇ ਪੈ ਗਏ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਇਉਂ ਹੋਇਆ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਤੇਜ਼ ਰਫ਼ਤਾਰ ਚੱਲਦੀ ਗੱਡੀ ਨੂੰ ਗੇਅਰ 'ਚੋਂ ਕੱਢ ਦੇਵੇ। ਸੋਧ ਉੱਤੇ

ਪਹੁੰਚਦਿਆਂ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਕੱਟਿਆ ਗਿਆ। ਸੋਧ ਉੱਤੇ ਲਾਇਆ ਸਿਰਤੋੜ ਤਾਣ ਵੀ ਕੁਝ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਚੌਥੇ ਨੰਬਰ 'ਤੇ ਆਇਆ ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲੇ ਓਲੰਪਿਕ ਰਿਕਾਰਡ ਨੂੰ ਮਾਤ ਪਾ ਗਿਆ। ਓਥੇ ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਦੌੜ 45.6 ਸਕਿੰਟ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ਜੋ ਏਸ਼ੀਆ ਦੇ ਕਿਸੇ ਦੌੜਾਕ ਦੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਵੀ ਜਦ ਕਦੇ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਉਸ ਦਾ ਦੌੜ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਢਾਈ ਸੌ ਮੀਟਰ ਉੱਤੇ ਕੀਤੀ ਗਲਤੀ ਕਾਰਨ ਮੱਥੇ ਉੱਤੇ ਹੱਥ ਮਾਰਦਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, “ਇਸ ਗਲਤੀ ਦਾ ਸਦਮਾ ਮੈਨੂੰ ਉਮਰ ਭਰ ਰਹੇਗਾ।”

ਰੋਮ ਦੀ ਦੌੜ ਪਿੱਛੋਂ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਉਦਾਸ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਹਦੇ ਸੁਫਨਿਆਂ ਦਾ ਸੁਨਹਿਰੀ ਮਹੱਲ ਖਿੰਡ ਖੱਪ ਗਿਆ। ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਘਾਲਣਾ ਚੇਤੇ ਕਰ ਕੇ ਉਹਦਾ ਰੋਣ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦਾ। ਦੌੜਦਿਆਂ ਵਿੱਤੋਂ ਵੱਧ ਜ਼ੋਰ ਲਾਉਣ ਕਾਰਨ ਉਹ ਕਿੰਨੀ ਵਾਰ ਡਿੱਗਿਆ ਤੇ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋਇਆ, ਕੋਈ ਗਿਣਤੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹਦੀ ਭੈਣ ਨੇ ਉਹਦੀ ਦੌੜ ਵੇਖਣੀ ਚਾਹੀ ਸੀ। ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਉਹ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਨੈਸ਼ਨਲ ਸਟੇਡੀਅਮ ਵਿੱਚ ਲੈ ਗਿਆ। ਉਹਦੀ ਭੈਣ ਰੋਣ ਕੁਰਲਾਉਣ ਲੱਗੀ ਪਰ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਉਹ ਛੇਤੀ ਹੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਜਦੋਂ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਸੁਰਤ ਸਿਰ ਹੋ ਕੇ ਭੈਣ ਕੋਲ ਆਇਆ ਤਾਂ ਭੈਣ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, “ਵੀਰਾ ਤੂੰ ਦੌੜਨਾ ਛੱਡ ਦੇ। ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਏਨਾ ਔਖਾ ਹੁੰਦਾ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਸਕਦੀ।”

ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਖਿਆ, “ਵੇਖ ਇਹ ਕਿੰਨੇ ਲੋਕ ਨੇ। ਸਾਰੇ ਮੇਰੀ ਦੌੜ ਵੇਖਣ ਆਏ ਨੇ, ਦੌੜਨਾ ਛੱਡ ਦਿਆਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕੌਣ ਵੇਖੇਗਾ? ਇਹ ਸਾਰੀ ਸ਼ਾਨ ਦੌੜਨ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਹੀ ਹੈ।”

ਉਹ ਬੇਸ਼ੱਕ ਆਪਣੀ ਸ਼ਿਖਰ ਦੀ ਫਾਰਮ ਤੋਂ ਢਲ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਦੌੜਨਾ ਫਿਰ ਵੀ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ। 1962 ਵਿੱਚ ਜਕਾਰਤਾ ਦੀਆਂ ਚੌਥੀਆਂ ਏਸ਼ੀਆਈ ਖੇਡਾਂ 'ਚ ਉਹਨੇ ਦੋ ਸੋਨੇ ਦੇ ਤਮਗੇ ਜਿੱਤੇ। 1964 ਵਿੱਚ ਟੋਕੀਓ ਵਿਖੇ ਤੀਜੀ ਵਾਰ ਓਲੰਪਿਕ ਖੇਡਾਂ 'ਚ ਭਾਗ ਲਿਆ ਤੇ ਕਈ ਹੋਰਨੀਂ ਥਾਈਂ ਵੀ ਦੌੜਿਆ। ਅਖੀਰ ਟੋਕੀਓ ਦੀ ਓਲੰਪਿਕ ਦੌੜ, ਦੌੜਣ ਪਿੱਛੋਂ ਉਹਨੇ ਦੌੜ ਨੂੰ ਸਦਾ ਲਈ ਅਲਵਿਦਾ ਕਹਿ ਕੇ ਆਪਣੇ ਕਿੱਲਾਂ ਵਾਲੇ ਬੂਟ ਕਿੱਲੀ ਉੱਤੇ ਟੰਗ ਦਿੱਤੇ ਜੋ ਅੱਜ ਵੀ ਵੰਗਾਰ ਰਹੇ ਹਨ — ਆਓ ਜੁਆਨੋ, ਕੋਈ ਨਿੱਤਰ ਕੇ ਵਿਖਾਓ।

ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਫੌਜੀ ਸਿਪਾਹੀ ਤੋਂ ਤਰੱਕੀ ਕਰਦਾ-ਕਰਦਾ ਜਮਾਂਦਾਰੀ ਦੇ ਰੈਂਕ ਤੱਕ ਅੱਪੜ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਖੇਡ-ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰੀ ਤੇ ਪਿੱਛੋਂ ਡਾਇਰੈਕਟਰੀ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਉਹ ਪਿੱਛੋਂ ਜਿਹੇ ਹੀ ਆਪਣੀ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਰਿਟਾਇਰ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਅੱਜ ਕੱਲ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦਾ ਵਾਸੀ ਹੈ।

ਅਭਿਆਸ-ਪ੍ਰਸ਼ਨ

1. ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹੜੇ-ਕਿਹੜੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਉਪਮਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ?
2. ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਏਸ਼ੀਆ ਦਾ ਬੈਸਟ ਐਥਲੀਟ ਕਿਵੇਂ ਤੇ ਕਦੋਂ ਬਣਿਆ ?
3. ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰਿਕ ਪਿਛੋਕੜ ਕੀ ਸੀ ? ਤੇ ਸੰਨ ੧੯੪੭ ਦੀ ਵੰਡ ਸਮੇਂ ਉਸਦੇ ਪਰਿਵਾਰ 'ਤੇ ਕੀ ਬੀਤਦੀ ਹੈ ?
4. ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ 'ਫਲਾਇੰਗ ਸਿੱਖ' ਦੀ ਉਪਾਧੀ ਕਦੋਂ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ ?
5. "ਇਸ ਗ਼ਲਤੀ ਦਾ ਸਦਮਾ ਉਮਰ ਭਰ ਰਹੇਗਾ।" ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਕਿਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ ਕਹੇ ਗਏ ਹਨ ?

ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਲੱਖੀਆਂ

ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਲੱਖੀਆਂ ਰਾਜਸਥਾਨ ਵਿੱਚ ਰਚੀ ਜਾ ਰਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਮੋਢੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸਮੇਂ ਦੇ ਚਰਚਿਤ ਪੰਜਾਬੀ ਰਸਾਲਿਆਂ ‘ਨਾਗਮਣੀ’, ‘ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ’, ‘ਸੰਖ’, ‘ਆਰਸੀ’, ‘ਪੰਜ ਦਰਿਆ’ ਆਦਿ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਵਿਵਿਧਤਾ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਕਲਾਤਮਕ ਪੱਖ ਤੋਂ ਵੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਜਸਥਾਨ ਦੀ ਭੂਇੰ ਮੰਡਲ ਨੂੰ ਵੀ ਤਲਾਸ਼ਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਲੱਖੀਆਂ ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਗੁਲਾਬੇਵਾਲਾ ਜਿਲ੍ਹਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ (ਹਾਲ ਜਿਲ੍ਹਾ ਸ਼੍ਰੀ. ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ) ਵਿਖੇ ਪਿਤਾ ਸਰਦਾਰ ਦਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਮਾਤਾ ਨਿਹਾਲ ਕੌਰ ਦੀ ਕੁੱਖੋਂ 5 ਮਾਰਚ 1942 ਈ. ਨੂੰ ਹੋਇਆ। ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਲੱਖੀਆਂ ਨੇ ਮੈਟ੍ਰਿਕ ਤੱਕ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਖਾਲਸਾ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਪੜ੍ਹਾਈ ਉਪਰੰਤ ਉਸ ਨੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਲੇਖਣੀ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ ਸ਼ੈਲੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਇਆ। ਉਹ ਨਿਰੰਤਰ ਕਹਾਣੀ ਵਿਧਾ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਿੰਦੀ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਛਪ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਵੱਲੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਜਸਥਾਨ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਪ੍ਰਤੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਸਦਕਾ ਸਨਮਾਨਿਤ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਲੇਖਕ ਪਿੰਡ ਲੱਖੀਆਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ‘ਰੁੱਤ ਆਵੇ ਰੁੱਤ ਜਾਵੇ’, ‘ਮੇਰੀ ਚੁੱਪ ਦੇ ਬੋਲ’, ਅਤੇ ‘ਪਿਓਂਦ ਕੀਤੀ ਬੇਰੀ’ ਹੁਣ ਤੱਕ ਉਸ ਦੇ ਤਿੰਨ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹ ਛਪ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਸੂਖਮ ਪਰਤਾਂ ਨੂੰ ਤਲਾਸ਼ਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਲੱਖੀਆਂ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਨਿਬੰਧ ਲਿਖ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਾਰਤਕ ਉੱਪਰ ਆਪਣੀ ਪਕੜ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਿਬੰਧ ਵਿੱਚ ਲੱਖੀਆਂ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦੀ ਜੀਵਨ ਸ਼ੈਲੀ ਨੂੰ ਬੜੇ ਭਾਵਪੂਰਤ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਦੇ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਉੱਪਰ ਲਿਖੇ ਨਿਬੰਧ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਰਸਾਲੇ ‘ਸੰਖ’ ਵਿੱਚ ਛਪਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।